

MEMÒRIA CIENTÍFICA

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA A L'AVINGUDA MIRAMAR, 9

BARCELONA, EL BARCELONÈS

DEL 12 AL 15 DE SETEMBRE DE 2006

CODI M.H.C.B. 125/06

AUTORS

Jordi Arola Sánchez
Miquel Gea i Bullich

LLOC I DATA

Mataró, 10 de novembre de 2006

DADES GENERALS

LLOC DE LA INTERVENCIÓ	Av. Miramar, 9
POBLACIÓ, COMARCA	Barcelona, el Barcelonès
PROMOCIÓ	Aigües de Barcelona
EXECUCIÓ OBRA	Agbar Construcción S.A. (ACSA)
EXECUCIÓ INTERVENCIÓ	Actium Patrimoni Cultural, SL
DIRECCIÓ TÈCNICA	Jordi Arola Sánchez, Miquel Gea Bullich
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva
ACTIVITAT AUTORITZADA	Control i excavació arqueològics
CODI D'INTERVENCIÓ (M.H.C.B.)	125/06
DATES D'EXECUCIÓ	12 al 15 de setembre de 2006
COORDENADES U.T.M	X=429955/ Y=4580242/ Z=85,5

PARAULES CLAU

Control obra | rasa

RESUM

L'empresa Aigües de Barcelona havia de realitzar una rasa de 48 metres de longitud a la vorera de l'avinguda Miramar número 9 de la ciutat comtal. L'obra estava motivada per la necessitat d'instal·lar un comptador d'aigua en aquest indret. El control arqueològic no ha permès localitzar ni estructures ni estrats que es puguin qualificar d'arqueològics.

CONTINGUTS

1.	INTRODUCCIÓ	5
2.	SITUACIÓ.....	5
3.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	5
4.	ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS.....	5
5.	MOTIVACIÓ.....	8
6.	METODOLOGIA	8
7.	TREBALLS REALITZATS	9
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ	9
9.	CONCLUSIONS.....	10
10.	BIBLIOGRAFIA.....	11

ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 2: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

ANNEX 3: UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

1. INTRODUCCIÓ

La intervenció arqueològica efectuada a l'avinguda Miramar número 9 de Barcelona ha estat motivada per la realització d'uns treballs per part de l'empresa Aigües de Barcelona, destinats a obrir un nou ramal per tal d'instal·lar un comptador en aquest punt. L'alt interès arqueològic que presenta tota la muntanya de Montjuïc va fer necessària la supervisió arqueològica dels treballs, a fi i a efecte de documentar les possibles restes arqueològiques que es poguessin localitzar.

2. SITUACIÓ

La intervenció ha tingut lloc a l'avinguda Miramar número 9 de Barcelona, davant de l'escola Bosc de Montjuïc, afectant la vorera nord d'aquest tram de l'avinguda.

Coordenades UTM: X=429955 / Y=4580242 / Z=85,5

3. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC¹

L'indret objecte de la present intervenció es troba dins de l'àrea coneguda com El Pla de Barcelona, plana litoral d'una superfície aproximada de 170 km², limitada per les serralades litorals (des del Garraf, al sud, fins a la serra de Marina, al nord) i pel mar. La muntanya de Montjuïc, amb 172 m s.n.m., es troba en el tram central d'aquest pla. Es tracta d'un promontori format principalment per arenisques i margues miocèniques. El turó presenta un escarpament molt pronunciat, provocat per una falla litoral, al vessant que dona al mar. D'altra banda, la muntanya presenta una forta dissimetria, malgrat que podem apreciar una línia de carena que va des del sector de Vista Alegre (120 m s.n.m.), el castell de Montjuïc (172 m s.n.m.), el Morrot, cementiri Sud-Est (120 m s.n.m.) i el castell de port (68 m s.n.m.).

A diferència del vessant que mira al mar, els contorns de la muntanya que s'uneixen al pla ho fan de forma gradual, gràcies als dipòsits de vessant que suavitzen la ruptura de pendent entre la muntanya i aquesta plana.

4. ANTECEDENTS HISTÒRICS I ARQUEOLÒGICS

---

¹ Apartat extret de Riera i Palet (1993).

La situació estratègica de la muntanya de Montjuïc ha fet que esdevingués, al llarg del temps, un indret utilitzat per l'ésser humà per tal d'establir-s'hi. S'han trobat, en aquest sentit, diversos jaciments prehistòrics que ho confirmen. Així, per exemple, es coneix l'existència d'un possible dolmen a la muntanya, per un article i un dibuix aparegut a un número de L'Avenç de l'any 1882 (Miró1998:20). També han estat freqüents les troballes de material lític de jaspi de Montjuïc a jaciments del Barcelonès i el Baix Llobregat. Cal destacar, la troballa, l'any 1992, del que es va interpretar com a taller de producció d'aquest material al peu del castell, al nord del vessant que mira al port. Més recentment, podem destacar l'aparició d'un jaciment del bronze final localitzat i excavat a la confluència dels carrers d'Annibal i Margarit (Miró1998: 20).

Del període ibèric, s'han documentat restes que podem datar des dels segles VII i VI aC al vessant sud-oest del turó. Tot sembla indicar que aquests primers elements atribuïbles a la cultura ibèrica correspondrien a un enclavament de tipus estacional. També ha aparegut material ibèric a la rodalia del poc que resta del castell de Port, amb una cronologia que va des del segle VI fins al III-II aC, sense haver-se localitzat, però, cap estructura constructiva associada a aquestes restes. Tot i això, el sector més ric, quant a la presència de restes d'època ibèrica, és l'indret on es trobava el que es coneixia com a pont de l'Esparver, a l'actual avinguda dels Ferrocarrils Catalans. En aquest indret, s'hi varen localitzar restes del que podria ser l'antic poblat ibèric de Montjuïc (Miró 1998: 21).

Pel que fa al poblament de Montjuïc en època romana, la troballa d'una inscripció l'any 1903 durant unes remocions de terra efectuades al cementiri del sud-oest, atribuïda inicialment al període republicà, va fer pensar en un nucli primigeni romà a la muntanya. Així, segons aquesta hipòtesi, aquest nucli romà seria anterior a l'establiment àmpliament conegut del *mons Taber*, on s'hauria traslladat la població a finals del segle I aC. La descoberta, durant l'any 1989, d'una zona d'explotació de la pedra d'època antiga al vessant sud-oest, entre el carrer de Negrell i la nova avinguda dels Ferrocarrils Catalans, datada posteriorment en època romana, va fer replantejar aquesta hipòtesi. Tot sembla indicar, doncs, que la inscripció trobada el 1903 (, en una zona molt propera a la zona d'extracció de pedra localitzada,) molt possiblement mai va sortir de la pedrera on s'havia tallat i que anava destinada a la colònia del pla. Per acabar de recolzar aquesta hipòtesi, una revisió de la inscripció per part dels professors Mayer i Rodà, l'ha situada cronològicament d'època d'August (Miró (1998: 19 i 25).

Malgrat haver descartat un nucli poblacional romà important a la muntanya de Montjuïc, sí que s'ha pogut certificar una ocupació rural dispersa de l'indret, ja des d'època republicana. Ens referim, concretament, a les troballes atribuïbles a diverses *villae* que es varen produir l'any 1929 (, en el marc de les obres de l'Exposició Universal d'aquell any), a prop de la zona coneguda com a Vista Alegre (aparició de murs i sitges) i a prop de l'Estadi (forn d'àmfores), l'any 1974, en construir el Museu Etnològic (descobriments d'un enterrament en tègula de doble vessant de cronologia baiximperial), el 1984, a la part alta del vessant que mira al Fossar de la Pedrera (estructures republicanes) i, finalment, en construir-se l'edifici de La Campana, on també s'hi va localitzar un jaciment atribuïble a una vil·la romana.

L'ocupació romana de la muntanya, atenent als materials documentats a la zona de l'estadi, sembla que va perdurar fins època baiximperial (s. V-VI dC)(Riera i Palet, (1993: 51), tot i que mentre que la zona sud del promontori experimentà un clar procés de desintensificació del poblament en aquest moment, a la zona nord, a tocar de la ciutat de Barcelona, sembla que l'hàbitat es va mantenir, fet que sembla clarament lligat a una perduració de l'activitat comercial (Riera i Palet(1993:51).

En aquest sector sembla que es produeix un trencament en el poblament entre el període esmentat i l'època altmedieval. Tant és així que la xarxa viària que reflecteixen els documents de finals del segle X i principis del segle XI no sembla tenir cap relació amb la xarxa viària d'època ibero-romana (cosa que no passa a d'altres sectors del pla) (Riera i Palet 1993: 51 i 52).

Les característiques físiques de la muntanya de Montjuïc i els seus voltants en època altmedieval venen marcades per la important presència d'estanys a tocar del vessant sud de la muntanya (estany de Port, per exemple), cosa que va fer que fos coneguda com a Banyols. També són coneguts estanys a la zona nord del promontori (a tocar de Sant Pau del Camp), el més destacable dels quals és el del Cagalell (Riera i Palet 1993: 52).

Pel que fa a l'ocupació humana de la muntanya en època altmedieval, cal destacar l'establiment, documentat a partir de l'any 1020, de l'anomenat castell de Port, situat al vessant sud de la muntanya. Gran part de les restes d'aquest castell varen desaparèixer l'any 1910, en obrir-se la carretera del Port. Aquest castell va estar en mans dels vescomtes de Barcelona i sembla que, fins i tot, va néixer una vila nova al seu voltant segons podem llegir en un document de l'any 938 (Piquer 1998: 27).

Cal destacar, també, la construcció d'una torre de vigilància al cim de la muntanya que podem documentar ja l'any 1073. Aquesta torre va subsistir durant tota l'edat mitjana, malgrat que tot sembla apuntar que ho va fer en una situació molt precària. El Consell Municipal de Barcelona tingué cura de les moltes reparacions documentades al llarg dels segles XIV a XVII. Durant la Guerra dels Segadors, la torre va convertir-se en fort militar mitjançant el seu reforç amb una muralla quadrangular amb semibaluards a les seves quatre puntes. Aquestes obres de fortificació es varen dur a terme en una sola nit, cosa que demostra el seu caràcter provisional i van permetre guanyar la coneguda batalla de Montjuïc el 26 de gener de 1641, rebutjant així l'atac de les tropes castellanques encapçalades pel Marquès de Los Vélez i donant inici a la Guerra dels Segadors.

Amb la derrota de 1652, el fort passà a mans directes de la monarquia espanyola, que el va millorar l'any 1694 amb la construcció de tres nous baluards. Destruït parcialment el 1706 per les tropes borbòniques en el marc de la Guerra de Successió, va ser reconstruït seguint el model instaurat per Sebastien *Le Preste*, marquès de Vauban, a partir d'un disseny de Juan Martín Zermeno (Piquer 1998: 27 i 28). La construcció d'aquesta fortalesa a mitjans del segle XVIII va marcar, pràcticament fins a l'actualitat, el poblament de la muntanya, ja que es varen prohibir les construccions civils a tot el sector considerat zona militar.

Pel que fa als antecedents arqueològics més propers en el temps, podem esmentar el que es va realitzar al barri del Polvorí sota la direcció de l'arqueòloga Laia

Santanach Suñols (Santanach: 2006), i que, com el cas del seguiment que ens ocupa, no va aportar noves dades pel que fa al coneixement arqueològic i històric de la muntanya.

5. MOTIVACIÓ

La intervenció ha estat motivada per la realització d'una rasa de 48 metres lineals per part d'Aigües de Barcelona amb la finalitat d'instal·lar un comptador d'aigua a l'avinguda Miramar número 9 de Barcelona. Atenent el fet que tota la muntanya de Montjuïc és considerada d'alt interès arqueològic (amb una necròpolis romana localitzada prop de la zona intervinguda), es va considerar necessari que un arqueòleg supervisés la realització dels treballs previstos.

6. METODOLOGIA

REGISTRE ESTRATIGRÀFIC

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, que consisteix en el registre objectiu i en la documentació exhaustiva de restes i estrats, utilitzant per això un model de fitxes específiques (fitxes d'unitat estratigràfica).

TOPOGRAFIA I PLANIMETRIA

Les rases s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM, per tal de documentar i facilitar la interpretació de la seqüència estratigràfica. La topografia ha estat tractada informàticament amb AutoCAD 2005.

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu, utilitzant-se el format digital.

7. TREBALLS REALITZATS

Els treballs varen ser realitzats mitjançant una màquina excavadora giratòria de petites dimensions, model JCB 802 Super, a excepció d'alguns punts on la presència d'altres serveis va fer necessari realitzar l'excavació de forma manual.

En primer lloc, es va procedir a picar l'asfalt que cobreix l'avinguda mitjançant un martell hidràulic acoblat a la màquina esmentada anteriorment.

En segon lloc, es va procedir a la realització pròpiament de la rasa, fins a la cota necessària, mitjançant una pala de 40 centímetres d'amplada o bé una de 30 centímetres en aquells llocs on se sospitava la presència d'altres serveis anteriors.

La rasa, de 48 metres de longitud, tenia una amplada que oscil·lava entre els 40 i els 50 centímetres, mentre que la seva profunditat màxima va ser de 70 centímetres.

Un cop realitzada la rasa, es va procedir ja a instal·lar els nous tubs de ferro de 150 mil·límetres de diàmetre, tubs que havien de connectar la canonada d'aigua general amb el nou comptador.

Després d'instal·lar els nous tubs es va procedir a cobrir-los amb sauló, essent prevista la realització posterior d'una petita capa de formigó i la reposició de la capa d'asfalt superficial afectada pels treballs.

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

Durant la realització dels treballs, vam poder documentar, sota el nivell d'asfalt (UE 100) que cobria la vorera, un petit nivell de preparació (UE 101) i, per sota d'aquest, un estrat de rebliment (UE 102) molt heterogeni, molt possiblement relacionat amb la presència de serveis anteriors que ja havien afectat el subsòl (cables elèctrics i canonades d'aigua). En algun punt aflorava l'estrat geològic de la zona, compost per argiles carbonatades de color verdós (UE 103).

Durant la realització dels treballs no vam poder documentar cap estrat ni element que puguem considerar arqueològic.

9. CONCLUSIONS

El control arqueològic efectuat a l'avinguda Miramar número 9 de Barcelona no ha aportat cap mena de dada que ens permeti augmentar el coneixement arqueològic i històric de la zona. En aquest sentit, cal tenir en compte que, d'una banda, l'àrea es trobava afectada pel pas de serveis instal·lats anteriorment i, de l'altra, la cota màxima assolida durant els treballs va ser de només uns 70 centímetres.

Pel que fa a la presència detectada del nivell geològic, s'ha de tenir en compte que, probablement, la urbanització de la pròpia avinguda Miramar va comportar rebaixos importants a la zona.

Per acabar, ens remetem a futures intervencions que puguin aportar més dades pel que fa a la ocupació històrica d'aquest sector de la muntanya de Montjuïc.

Mataró, 10 de Novembre de 2006

Jordi Arola Sánchez

Miquel Gea i Bullich

10. BIBLIOGRAFIA

MIRÓ, Carme (1998), *El passat antic de la muntanya de Montjuïc*, dins de: ALBERCH I FIGUERAS, Ramon (dir), *Els barris de Barcelona*. Volum II: Sants – Montjuïc, Les Corts, Sarrià – Sant Gervasi. Barcelona

Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona (Inèdit), *Projecte d'intervenció arqueològica a l'avinguda de Miramar, 9 de Barcelona*. Barcelona, 2005

PIQUER, E. (1998), *Antecedents històrics de Sants*, dins de: ALBERCH I FIGUERAS, Ramon (dir), *Els barris de Barcelona*. Volum II: Sants – Montjuïc, Les Corts, Sarrià – Sant Gervasi. Barcelona

RIERA I MORA, Santiago, PALET I MARTÍNEZ, Josep Maria (1993), *Evolució del sector de Montjuïc-el Port entre l'època romana i altmedieval (III-X): una contribució a l'estudi diacrònic del paisatge*, dins de: *III Congrés d'història de Barcelona. La ciutat i el seu territori, dos mil anys d'història*. Barcelona

SANTANACH I SUÑOL, Laia (Inèdit), *Memòria de la intervenció arqueològica preventiva efectuada al carrer del Guadalquivir, núm. 2, 1-7, i carrer del Guadalete, núm. 6. Barcelona (el Barcelonès)*, del 8 al 28 de setembre de 2005. Codi MHCB 177/05. Barcelona, març de 2006

ANNEX 1: DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Foto 1. Màquina picant la capa d'asfalt de la vorera

Foto 2. Màquina realitzant la rasa

Foto 3. Operaris instal·lant els nous tubs

Foto 4. Detall de l'estratigrafia. A la part inferior del tall podem apreciar l'estrat interpretat com a nivell geològic de la zona

ANNEX 2: DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

Escala 1:50.000

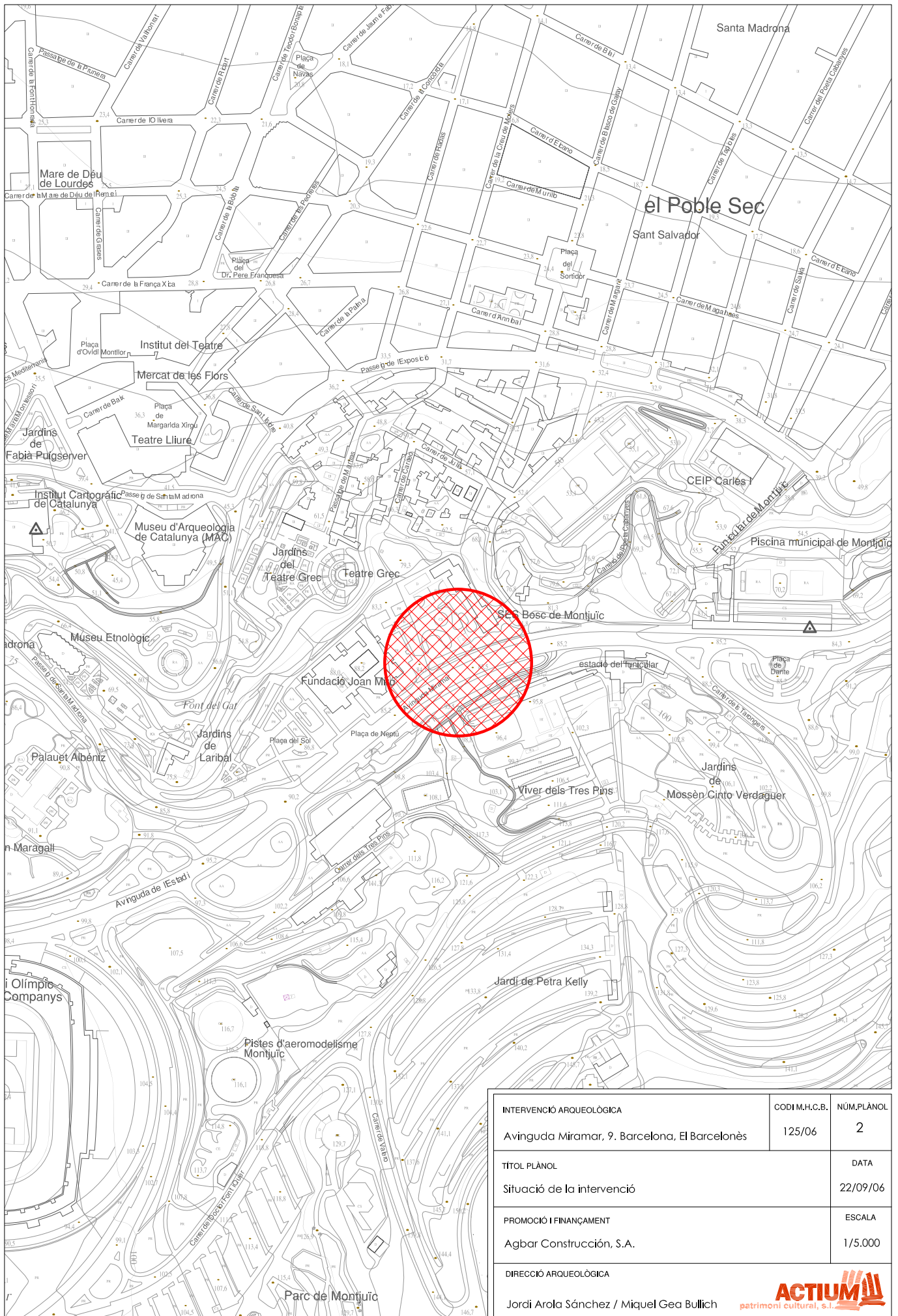

PLÀNOL 1: SITUACIÓ DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA

ANNEXOS

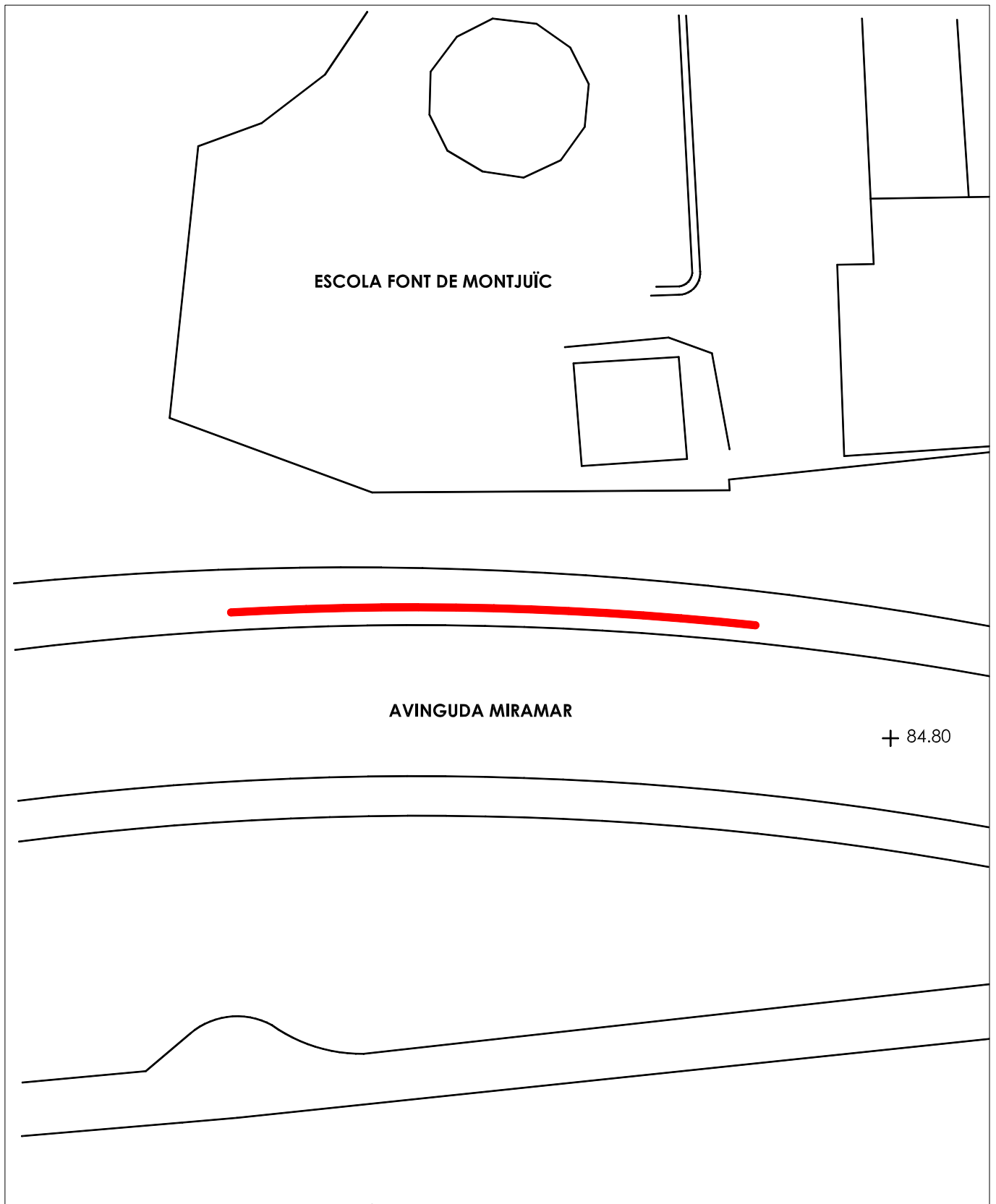

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA	CODI M.H.C.B.	NÚM. PLÀNOL
Avinguda Miramar, 9. Barcelona, El Barcelonès	125/06	2
TÍTOL PLÀNOL	DATA	
Situació de la intervenció	22/09/06	
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT	ESCALA	
Agbar Construcció, S.A.	1/5.000	
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA		
Jordi Arola Sánchez / Miquel Gea Bullich		

INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA	CODIM.H.C.B.	NÚM.PLÀNOL
Avinguda Miramar, núm. 9 - Barcelona	125/06	3
TÍTOL PLÀNOL		DATA
Rasa efectuada durant la intervenció		22/09/06
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT		ESCALA
Agbar Construcción, S.A.		1/500
DIRECCIÓ ARQUEOLÒGICA		
Jordi Arola Sánchez / Miquel Gea i Bullich		

ANNEX 3: UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

Població/ Terme municipal:		Àrea arqueològica/ Jaciment:		UE
<input type="text" value="BARCELONA"/>		<input type="text" value="AVINGUDA MIRAMAR, 9"/>		<input type="text" value="100"/>
Zona/ àmbit	Sector	Definició		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="NIVELL D'ÚS: paviment"/>		

Comp. geològica	Comp. orgànica	Comp. artificial
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="ASFALT"/>
Posició	Dimensions	Orientació
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tamany	Consistència/ Compactació	Color
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="GRIS / NEGRE"/>

	Màxim	Mínime	Orientació pendent
Cotes superiors	<input type="text" value="-"/>		Potència <input type="text" value="3-6 centímetres"/>

Igual a	En contacte
Cobreix <input type="text" value="101"/>	Cobert per
Farceix	Farcit per
Talla	Tallat per
Recolza	Se li recolza
Es lliura	Se li lliura

Observacions:
Capa superior d'asfalt de la vorera

Interpretació:	
Datació <input type="text"/>	Criteri datació <input type="text"/>

Foto/ Diapo. <input type="text"/>	☐ Recull mostres	Tipus de mostra: <input type="text"/>
-----------------------------------	---	---------------------------------------

Població/ Terme municipal:		Àrea arqueològica/ Jaciment:		UE	
<input type="text" value="BARCELONA"/>		<input type="text" value="AVINGUDA MIRAMAR, 9"/>		<input type="text" value="101"/>	
Zona/ àmbit	Sector	Definició			
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="ESTRAT: de preparació"/>			

Comp. geològica	Comp. orgànica	Comp. artificial
<input type="text" value="TERRA + PEDRES"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Posició	Dimensions	Orientació
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Tamany	Consistència/ Compactació	Color
<input type="text"/>	<input type="text" value="COMPACTACIÓ MITJA"/>	<input type="text" value="MARRÓ CLAR"/>

		Orientació pendent	<input type="text"/>
	Màxim	Mínime	
Cotes superiors	<input type="text"/>	-	<input type="text"/>
		Potència	<input type="text" value="3-8 centímetres"/>

Igual a	En contacte
Cobreix 102	Cobert per 100
Farceix	Farcit per
Talla	Tallat per
Recolza	Se li recolza
Es lliura	Se li lliura

Observacions:
Preparació de paviment sota l'asfalt

Interpretació:			
Datació	<input type="text"/>	Criteri datació	<input type="text"/>

Foto/ Diapo.	<input type="text"/>	☐ Recull mostres	Tipus de mostra:	<input type="text"/>
--------------	----------------------	---	------------------	----------------------

Població/ Terme municipal:

BARCELONA

Àrea arqueològica/ Jaciment:

AVINGUDA MIRAMAR, 9

UE

102

Zona/ àmbit

Sector

Definició

Comp. geològica

TERRA + PEDRES

Comp. orgànica

Comp. artificial

Posició

Dimensions

Orientació

Tamany

Consistència/ Compactació

COMPACTACIÓ MITJA

Color

MARRÓ

Orientació pendent

Màxim

Mínime

Cotes superiors

Potència

Uns 60 centímetres

Igual a

Cobreix 103

Farceix

Talla

Recolza

Es lliura

En contacte

Cobert per 101

Farcit per

Tallat per

Se li recolza

Se li lliura

Observacions:

Nivell de rebliment molt heterogeni relacionat amb els serveis preexistents a la zona

Interpretació:

Datació

Criteri datació

Foto/ Diapo.

Recull mostres

Tipus de mostra:

Població/ Terme municipal:

BARCELONA

Àrea arqueològica/ Jaciment:

AVINGUDA MIRAMAR, 9

UE

103

Zona/ àmbit

Sector

Definició

Comp. geològica

TERRA

Comp. orgànica

Comp. artificial

Posició

Dimensions

Orientació

Tamany

Consistència/ Compactació

COMPACTACIÓ ALTA

Color

VERDÓS

Orientació pendent

Màxim

Mínime

Cotes superiors

 -

Potència

Igual a

En contacte

Cobreix

Cobert per 102

Farceix

Farcit per

Talla

Tallat per

Recolza

Se li recolza

Es lliura

Se li lliura

Observacions:

Nivell geològic de la zona compost per argiles carbonatades

Interpretació:

Datació

Criteri datació

Foto/ Diapo.

Recull mostres

Tipus de mostra: